

Grigore Ilisei

**PISANII
DE AZI ȘI DE DEMULT**

**Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei**

**Editura Doxologia
2012**

CUPRINS

Cuvânt lămuritor	5
PRIVELIȘTI CU BISERICI ȘI CHINOVII	9
Mănăstirea mănăstirilor	11
Eternitatea Putnei	14
Tărâm al miturilor	16
600 de ani de episcopat la Roman	20
Cetatea zidurilor	23
Miracolul de la Probota	31
Un semn al eternității	36
Ca la începuturi	39
Agapia Veche	42
Slatina	45
Fără de asemănare	48
Vorona – lavra luminii	50
Rodul jertfei	52
Chivotul de la Dunăre	55
Comoara pierdută și regăsită	59
Cuibul lui Dumnezeu	62
Pocrov	64
„Altarul din Poiana liniștii”	66
Înminunarea de la Icoana	69
Izvorul sacralității din Poiana Vlădicăi	72
O mitră apostolică	75
Reînvierea unei chinovii voievodale	77
Reculegere în bucurie	80
Chivot din lemn pe o tîpsie de mătase	83
Athos românesc	86
Bărboi	89
O biserică bicentenară	91

Bazilica din Galata	94
Lăcașul cuminecării	96
Ctitoriile poporului cel credincios	98
Biserica pruncilor și copiilor	101
DUH DIN DUHUL BISERICII (Chipuri)	105
Sacerdotul	107
Pâinea lui Dumnezeu	111
Mulțumire sufletească de adânc	115
Pe tărâmurile începuturilor	117
Omul cel bun – biruitorul	120
Îmbrățișarea duhurilor	123
Ceresc și pământean	128
Istории despre un palat	130
Meșterul truditor	134
Ierarhul martir	137
Sfaturile unui înțelept	140
Încă un cerc al vieții	142
Belșugul bunătății	145
Rugătorul	148
Monahul paradigmatic	152
Dreptul Partenie	155
Părintele Varahil	158
Slujitor coborât parcă dintr-o icoană	162
Luminii îi răspunde lumina	165
Model de ostentare preotească	169
Prezvitiera cea de toată nădejdea	175
Un crezământ	179
O ardentă și cuviincioasă pledoarie	182
Un preot de țară	185
Mândru copac	188
Regina stupului mănăstiresc	191
Rostuirea rosturilor	196
Fericita nefericire a unui pribeag	201

PRAZNICE ȘI PRĂZNUITORI	205
Hramul celor cinci veacuri	207
La Văratec de Sânta Marie Mare	210
Sărbătoarea misterului	212
Crăciun înstelat	214
De Ajun	217
Să înflorim iară	220
În Joia Mare	222
Praznicul Învierii	224
De Sfintele Paști	226
Gustul Paștelui	228
Binecuvântata și tămăduitoarea clipă	230
O rugă de iertare	233
Amintiri cu iz de eternitate	235
O pomenire	237

**PISANII DESPRE BUCOAVNE ȘI FELURITE
ÎNTÂMPLĂRI TĂLCUITOARE** .....

O carte ca o icoană	241
Reaprirea candelii	244
Chemarea bășinei	248
Carte mărturisitoare	252
Despre îngeri păzitori	255
Recviem pentru o prezviteră și lumea satului	258
O Schimbare la față	261
Povățuitorul	264
O plăcută surpriză	267
Carte de învățătură și împărtășire	270
Regăsirea frumuseții originare	272
Tablou votiv	275
Sublimitatea unei ceremonii	277
La Vovidenie	280
Sacrul în pictura lui Boușcă	283
Jertfa laudei	287

Două lumi, două hramuri	289
O întrebare încă fără răspuns	292
Lucrarea veșniciei	296
Zidire spre carte tocmită	298
Lumina speranței	300
Stricăciuni omenești	303
Frigurile fricii	305
Regăsirea cântului	307
Iubirea cea mântuitoare	310

Grigore Ilisei, născut pe 20 noiembrie 1943, în satul Văleni, comuna Mălini, județul Suceava. Fiul preotului Ilie Ilisei și al învățătoarei Georgeta Zahărescu.

Absolvent în 1966 al Facultății de Filologie de la Universitatea „Al. I. Cuza” Iași. S-a manifestat în lunga și prodigioasa sa activitate creatoare pe două planuri, cel jurnalistic și scriitoricesc.

Carierea de ziarist a început-o la Radio Iași în 1966 și a continuat-o la Radio București din 1968. În 1973 a contribuit în calitate sa de redactor șef adjunct, alături de Sofia Șincan, la lansarea Programului III (România Tineret). În același an a ocupat postul de redactor șef adjunct al Radioului Iași.

Înlăturat din motive politice din Radioteleviziunea Română în 1983, și-a urmat traseul în presă la revista „Convorbiri literare”, ca redactor de rubrică, până în decembrie 1989. A fost primul director postdecembrist al Radioului Iași.

Pe 3 noiembrie 1991 s-a aflat în fruntea echipei care a fundat TVR Iași, televiziune pe care a condus-o până în 1997. Din acest an până la retragerea la pensie în 2007 (cu excepția anilor 2004, 2005, când a activat în diplomatie), a continuat să slujească la TVR Iași ca realizator. O face și în prezent în postura de colaborator.

Ca scriitor, și-a făcut debutul în 1972, cu volumul de proză scurtă Năvod pentru scrumbii albastre, apărut la Editura Junimea. Din 1975 devine membru al Uniunii Scriitorilor. Este autorul a peste 20 de romane, jurnale de călătorie, cărți de reportaje, interviuri, eseuri, albume de

artă, unele dintre acestea fiind încununuate cu premii ale Uniunii Scriitorilor și ale unor prestigioase reviste literare. A condus Filiala din Iași a Uniunii Scriitorilor între 2001 și 2004.

Este deținătorul Ordinului pentru Merit în Grad de Cavaler (2001), al Crucii Patriarhale (2003), al Ordinului „Meritul Cultural”, clasa a III-a (1979). Cetățean de onoare al municipiilor Iași, Fălticeni, și al comunei Rădășeni.

CUVÂNT LĂMURITOR

Am reunit în paginile acestei cărți cele mai multe dintre scrierile mele despre biserică, credință, credincioși, preoți și mireni. Unele s-au difuzat la Radio Iași vreme de mai bine de trei lustri, până prin 2007, când nu mi s-a mai îngăduit vorbirea de la microfonul acestui post de radio, pe care l-am slujit timp de mai bine de 40 de ani. Însemnările, cele dintâi, datează încă din primele luni ale anului 1990. Erau intitulate „Miniaturi” și luau drumul eterului duminica după amiază. Din 1997 până azi semnez săptămânal în ziarul ieșean „Evenimentul” rubrica „Fotograme”, în chenarul căreia s-au regăsit destule dintre textele adunate acum în „Pisanii...”. În anii 2000 am deschis o colaborare și cu „Ziarul Lumina”, din perioada sa ieșeană, cu niște tablete despre priveliști și chipuri ale universului religios ortodox românesc. Șirul acestora s-a întrerupt după vreo doi ani și a fost reluat anul trecut cu redacția bucureșteană a aceleiași gazete. Frecvența este bilunară și se tipărește sub genericul „Pisanii de azi și de demult”, pe care l-am dat și cărții.

Slovele acestor însemnări sunt, într-adevăr, săpate în sufletul meu cam în același fel în care meșterul dăltuiește o pisanie în piatră ca să dăinuie. Intenția semnatarului lor este să mărturisească o legătură adâncă și de nedezlegat cu această lume a credinței, în care am deschis ochii. Tatăl meu, preotul Ilie Ilisei, pe care-l evoc în paginile cărții, m-a dus de mic în colțul de răsărit al caselor parohiale pe unde am viețuit și m-a făcut părtaș bucuriei fără egal a rugăciunii. Când am

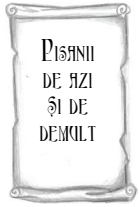

PISANI
DE AZI
ȘI DE
DEMULT

crescut, am rostit „Crezul” în biserică. Am fost și pălimar la nevoie și am luat parte cu ai mei la grijirea bisericii, căci nu prea existau destui bani să plătim un slujbaș pentru aceasta. M-am numărat nu o dată printre purtătorii de căldărușă cu aghiazmă și am strigat, alături de alți copii din cartier, din toți ră-runchii: „Kiiraaaleesaaa!”, vestind sosirea părintelui cu Ajunul. Când se repara biserica din Fălticeni Vechi, al cărei paroh era tata, lucrări ce se petreceau anevoie, că nu erau destule resurse, mă înhămam la treabă împreună cu părinții, rudeniile și credincioșii din parohie.

Părintele meu, deși poate și-ar fi dorit în sinea lui să-l urmez la altar, m-a lăsat să-mi ascult chemarea, să mă îndeletnicesc cu lucrarea cuvântului. Nu m-am rupt de acel mediu al bisericii și credinței, pentru că am fost mereu preocupat să împodobesc vorbirea și scrierea mea cu miresmele sacralității. Am scris și în acele vremi maștere despre mănăstiri și slujitorii lor, am poposit la chinovii să mă rog și să șlefuiesc verbul și m-am simțit fericit că proza mea cuprindea în textura sa ceva din aroma limbii vechilor cazanii.

Îndată ce țara s-a slobozit de obida stăpânirii ateiste, chiar din primele clipe, am avut norocul să pot face câte ceva, după puterile mele, ca în audiovizualul ieșean lucrurile să se rânduiască potrivit celor ale firii. Povestesc într-o bucată dinlăuntrul cărții despre neuitatul colind de Crăciun, din 24 decembrie 1989. Atunci, de dimineață, a răsunat în mica încăpere de crainic a Cabinei 1 a Radioului Iași, în care mă înzidisem de câteva zile, muzica sublimă a celor „Trei Crai de la Răsărit”. Cântarea sfântă răsuna pentru prima oară la Radio Iași și vocea de clopot a părintelui Roată metamorfozase miraculos spațiul acela strâmt într-o imensă catedrală, mare cât nesfârșirea eterului. Îl primisem

pe părintele în acel lăcaș ca și cum ar fi pășit acolo
Înșuși Iisus Hristos. La începutul anului 1990 mi-a
fost dată șansa să trăiesc și emoția, ce-a luat chipul
curat al lacrimii, a transmisi directe, ce continuă și
azi, a slujbei de la Mitropolia Moldovei. Reușisem des-
tul de repede, în pofida dificultăților tehnice cu care
ne confruntam, să reiau, după aproape jumătate de
secol, transmisiunile radiofonice de la Catedrală, difu-
zate pentru întâia oară de Postul de Radio Moldova
în 2 noiembrie 1941, exact din același edificiu de pe
strada Lascăr Catargiu. În acea duminică istorică îna-
ntea privirilor mele prinsese contur figura părinte-
lui meu, care parcă pogorâse din cerul unde urcase
în iarna anului 1985. Tot în primele luni ale lui 1990
au debutat emisiunile de morală creștină ale Radioului
Iași, pe care le realiza Lucian Teodosiu. În lăuntru-
lor am introdus atunci un amplu interviu cu arhi-
mandritul Ilie Cleopa, inclus apoi în volumul *Oleacă
de taifas*, apărut la Editura „Polirom” în 1998.

În 1991 și 1992 am realizat, în regia admirabilului
român basarabean Victor Bucătaru, filmul documen-
tar „La izvoare”, dedicat mănăstirilor din Moldova
și Basarabia, produs de Studioul de Filme al TeleRa-
dio Moldova de la Chișinău. Filmul a fost prezentat
de TVR1, TVR Iași, TVRM și s-a proiectat într-o gală
la Biblioteca Română de la Paris în 1994. În 1992 i-am
luat, la Mănăstirea Văratec, un interviu arhimandritu-
lui Bartolomeu Anania, transmis la „Convorbiri de du-
minică”, pe TVR1. Acest moment a marcat începutul
unei serii lungi de emisiuni de televiziune inspirate
din viața Bisericii și oamenilor ei, preocupare de ac-
tualitate și azi pentru mine.

Aceste abordări de la radio și televiziune, la care
am făcut referire, și-au aflat pandant în pagini scrise, ce
adăugau acele deslușiri, pe care, poate, nu izbutisem

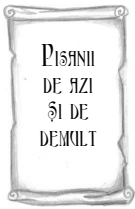
să le aduc la lumină prin vorba în eter și prin imaginile de televiziune. Acum aceste osteneli de la masa de lucru sunt strânse între coperti de carte. E cu puțință astfel a se vedea imaginea întregului și se alcătuieste un florilegiu ce-l închin reverențios tuturor făuritorilor acestor comori fără de moarte.

G.I.

PRIVELIȘTI
CU BISERICI ȘI CHINOVII

MĂNĂSTIREA MĂNĂSTIRILOR

Mănăstirea Neamțului, lavra, cum mai e numită după un cuvânt împrumutat de la pravoslavnici ruși, a fost așezată sub binecuvîntarea Înălțării la ceruri, hram celebrat la 40 de zile de la Învierea Domnului. De bună seamă, ctitorii, între care la loc de cinste s-a aflat Ștefan cel Mare, i-au dorit un rol înălțător în viața bisericii și a poporului. S-a întâmplat ca această vreau să se îplinească. S-a petrecut prin lucrarea anonimă a șirului de monahi, cei care, cu răbdare de eremiți, s-au dat ascultării și au transformat călugăria într-o vocație. Caligrafii au dat la iveală la Neamț cărți, ce astăzi sunt expresia celei mai rafinate arte, adevărate tezaure cu care se mândresc instituții de prestigiu de conservare a valorilor bibliofile, precum cele britanice. Iconarii au migălit cu har și sublimă inspirație chipurile sfinților sau au redat cu suflu nemuritor istoriile vechi, biblice, ori au zugrăvit măiestrit zidurile cele bisericesti. În câte alte îndeleticiri nu s-au manifestat strălucit călugării nemțeni! Dar ei au urzit aici mai ales o ambianță de evlavie și de reflecție, una roditoare, ce s-a întins ca floarea câmpului în toată cuprinderea ortodoxiei românești. Paisenismul, curent spiritual promovat statornic de Cuviosul Paisie, viețuitor de vază al mănăstirii de la Neamț, stareț al acesteia și îndrumător al vieții monahale din Moldova, canonizat în 1988 în Rusia și după 1989 în România, reprezintă întruparea înaltă a acestui climat și mediu de trăire și gândire întru credință; valorile sale cele mai importante fiind rugăciunea și existența în curăție morală.

PISANI
DE AZI
ȘI DE
DEMULT

Către Neamț suflarea ortodoxă de la noi privea ca spre Ierusalim, simbol și izvor de credință. Semințele fructelor de aici zburau și răsăreau minunat în noi tocmiri mănăstirești. Salba de chinovii din Moldova așa s-a făcut. Mănăstirile cele multe, ale Sucevei și Neamțului, mai cu seamă, au fost întemeiate de călugări trimiși de la Neamț sau de călugărițe, care au primit binecuvântarea și sprijinul duhovnicilor lavrei. Și multe dintre așezămintele monahale din Basarabia s-au înălțat prin purtarea de grijă a călugărilor nemțeni. O întemeiere călugărească cu numele de Neamțul Nou a luat ființă dincolo de Prut și a jucat în Basarabia rolul pe care îl avea în Moldova mănăstirea de pe malul Nemțișorului, acela de înălțare și împrăștiere în cele patru zări a luminii celei izvorătoare. De asta într-un film, pe care l-am închinat Neamțului, am numit-o „Mănăstirea mănăstirilor românești”. Istoria acesteia este presărată de întâmplări excepționale, ce țin de sfințenia locului, nutrită din sfințenia viețuitoarelor care s-au nevoit în locurile acestea. O astfel de poveste, plină de tâlc, mi-a fost istorisită de carismaticul părinte diacon Ioan Ivan, un înțelept al Neamțului, trecut cu slavă în lumea dreptilor. Este vorba de un semn vestitor, premonitoriu, i-aș zice, revelat cu puțin timp înainte de izbăvitorul 1989. Într-o bună zi s-a observat că pământul de pe alea ce duce la biserica mare, cea ștefaniană, s-a ridicat din senin. Surprinzătoarea și inexplicabila mișcare a adâncului a dat naștere la diferite supoziții. În cele din urmă s-a trecut la săpături și s-a constatat că rămășițele pământești ale unui călugăr, pesemene, căutau să iasă la lumină. Un fapt cu încărcătură puternică. Trimitea gândul spre săvârșirea unei minuni. Autoritățile statului comunist, aflate într-un moment paroxistic al existenței, au intervenit grabnic și au stins focul ce stătea să se aprindă. Au

ETERNITATEA PUTNEI

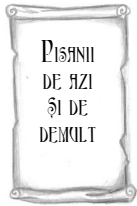
La Putna te afli parcă pe un acoperiș al lumii. Pajiști smaraldii, păduri viguroase și dese de brazi, pripoare, clinuri dulci, vălurindu-se într-o fugă de Bach, poiene ca niște ochiuri de păun. Imensitate, nesfârșire, dar și intimitate domestică. Sate ce închistresc privilegiile, deșirându-se pe văi, cuibărindu-se prin luminișuri, risipindu-se într-o puzderie viu colorată pe coaste. Așezări omenști ieșite din mantaua peisajului cântător de obcine bucovinene, desăvârșind, prin alcătuirea lor, ce respiră frumusețe, bun gust, tocmierea măiastră a locurilor. Nu mergi într-o mașină sau căruță, înaintând spre Mănăstirea Putna, spre necropola ștefaniană, ci luneci într-un fel de stranie rotire de scrânciob. Te simți mai în putere, mai înalt și mai stăpân pe tine.

După deschiderile fără capăt, pe unde-ai plutit ca într-un miraculos zbor, urmează, într-un capăt de osie polară, o culme, dincolo de care nu se mai poate trece. E Mănăstirea Putna. Cu piatra ei untoasă, în striații aurii, Putna, mănăstirea, cu biserica dăltuită cu vrăjita inspirațiune ca un diamant cu multe carate, arhondaricul și zidul de cetate, te întâmpină cu măreție și severitate. E o atmosferă de reculegere cuvioasă, măsurată, pe care însuși ctitorul a gândit-o, pe semne, știind că aici îi va fi locul de veci. Nu este însă pecetea încercăării și a tristeții fără leac, ci seninătatea înțeleaptă a omului care e conștient că-i trecător, s-a bucurat de viață și și-a încheiat mulțumit socotelile cu aceasta, cu sentimentul că și-a împlinit cu prisos

datoria. Putna are în duhul ei ceva cu totul special. E mult mai mult decât un lăcaș de rugăciune, cu ceva în plus peste faima de vatră spirituală și cărturărească a românilor. E un simbol al vredniciei unui neam în apărarea ființei sale și în durarea de opere ziditoare. Reprezintă sigiliul așezat de ctitorul care-și doarme aici somnul de veci, Ștefan cel Mare. Putna este, totodată, o carte deschisă. Pagina pe care și-a scris ultimele cuvinte voievodul nu e ultima, n-a rămas colbuită. Dimpotrivă, mereu s-a adăugat ceva. Sporirea aparține celor mulți care vin la Putna aidoma celor vechi la templu. Pășești aici pe meleag renăscător. Această virtute îi aduce pe oamenii simpli, cei care nu ostenesc niciodată să meargă la Putna. Aceeși stare de vibrație lăuntrică i-a purtat în părțile acestea depărtate pe Mihai Eminescu, Ciprian Porumbescu, iar mai târziu pe Alexandru Zub și concitadinii săi ieșeni, cei care au sfidat teroarea roșie, când au cutezat să celebreze la ctitoria lui Ștefan nemuritorul suflet românesc, sugrumat în acei ani '50 de ocupația sovietică.

La Putna, toate aceste întâmplări și-au lăsat urmele. Le regăsești în atmosfera unică a mănăstirii, în austeritatea sa luminoasă, în aerul răscolitor de aduceri aminte, în plăsmuirea sublimă a întrupărilor de arhitectură, în perfecțiunea ansamblului, în care toate sunt la locul lor.

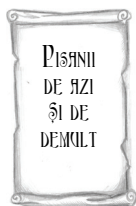

TĂRÂM AL MITURILOR

Borzești, așezarea de pe valea Trotușului, din cerdacul Carpaților, e un tărâm mustind de mituri. Unele, e drept, pe cale de stingere, cum este cel al industrializării socialiste din vremea lui Dej. Acesta crease aici o platformă chimică impresionantă, cântată și-n slagărele timpului, și un oraș nou, mai degrabă dormitor, Onești, numit aproape un deceniu, printr-un ucaz la moartea pontifului comunist, Gheorghe Gheorghiu Dej. Constelația chimiei e acum în agonie. Noul centru urban se chinuiește să iasă din starea de ghetou, dar încă nu prea reușește. Mitul dăinuiitor rămâne însă cel ștefanian. Legendele au grăit și grăiesc de Borzești ca despre ținutul nașterii lui Ștefan. Istorici însemnați, între care Nicolae Iorga, au demonstrat că aserțiunea nu are temeii real și nu la Borzești se află, cum s-a afirmat, Bethleemul Măriei Sale. Dacă Iorga e sceptic în privința ivirii pe lume a lui Ștefan la Borzești, în schimb un cărturar din rândul bisericii, episcopul Romanului, Melchisedec Ștefănescu, este convins că voievodul și-a petrecut la Borzești cei mai frumoși ani ai copilăriei și că în locul acesta viețuiau moșii și strămoșii săi. E cert, așadar, că parte a verilor copilăriei viitorului domn s-a trecut la curțile domnești de la Borzești. În acest loc, precum în istoria lui Alecsandri despre Vasile Porojan, Ștefan a legat prietenii de neuitat, între care, cea cu Mitruț, zis și Gheorghiuță, a intrat în legendă. E vorba de legenda „Stejarului de la Borzești”. Țesută în popor, zburând din om în om ca o suveică de la războiul de țesut, povestea legendară

a fost publicată în două variante de Nicolae Gane și Ortansa Racoviță și s-a așezat statornic în mentalul românesc. Potrivit acesteia, tovarășul de joacă al lui Ștefan a căzut în mâinile tătarilor năvălitori. A fost legat de trunchiul stejarului multiseclar, locul preferat de joacă, și omorât. Peste timp, domn fiind, Ștefan l-a prins pe hanul tătarilor și i-a sortit, răzbunându-și prietenul, același sfârșit. Dar nu s-a oprit aici, ci a ridicat, spre veșnică pomenire, lăcaș de închinăciune, o biserică, a cărei masă de altar se găsește acolo unde se înalța falnicul gorun.

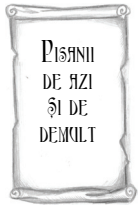

Biserica s-a zidit între 9 iulie 1493 și 12 octombrie 1494, când s-a și târnosit. Pisania, încastată în zidul exterior și păstrată în forma sa originală, cu litere chirilice, este grăitoare. Aici e scris în piatră că voievodul a ridicat lăcașul împreună cu iubitul său fiu Alexandru „întru rugă sieși și întru pomenirea răposaiților moși și strămoși”. Supusă încercărilor timpului, grijită cu dragoste de urmași ai domnului Pantheon, situată pe o înălțime ce domină valea Trotușului, bazilica ștefaniană, cu silueta de navă, taie cutezător valurile secolilor. Și, de un răstimp, din 2004, lujerul din piatră s-a deschis și lăuntruul său ni s-a arătat, potrivit zicerii lui Lucian Blaga, ca o „corolă de minuni a lumii”. În acel an jubiliar, al 500-lea de la asfințitul principeului, interiorul bisericii a căpătat veșmânt pictural. Unul ce pare a fi aici dintotdeauna, atâta este de autentic, ceea ce e rar a vedea în spațiile cele vechi bisericesti, cărora li s-a adăugat pictură în timpurile noastre. La Borzești s-a repetat fericit istoria din vremea lui Petru Rareș, cel care, împreună cu mitropolitul Grigorie Roșca, a inițiat un program iconografic, ce-a luat forma unei mișcări artistice novatoare, ducând la apariția capodoperelor picturale din nordul Moldovei, de la ctitoriile rareșiene, dar și de la unele din cele

600 DE ANI DE EPISCOPAT LA ROMAN

Romanul n-a fost capitală precum Baia și nici n-a decăzut apoi asemenea acesteia. Era, aidoma Hârlăului sau Hușilor timpurilor medievale, o așezare importantă a statului moldovenesc. Mușatinii i-au acordat o mare însemnătate; unul dintre reprezentanții de vază ai dinastiei, Roman, fiind și întemeietorul târgului de la confluența Moldovei cu Siretul. Acesta își ridicase aici curte voievodală, ceea ce ilustra rolul jucat de burg în zorii istoriei Moldovei. Romanul era o poartă a Țării de Jos și unul dintre centrele sale nucleice. Că lucrurile stăteau așa o dovedește și faptul că la 1408, într-un document al cancelariei domnești, Alexandru cel Bun consemna înființarea Episcopiei de Roman. Scaunul creat aici era al doilea după cel mitropolitan din capitala Moldovei. A fi reședință episcopală presupunea ca așezarea respectivă să aibă mărime și rang de prim plan pentru așezământul statal. Cu siguranță că așa au stat lucrurile în 1408, când Ioan a fost așezat în scaunul episcopal de Roman. Acesta era primul dintr-un șirag glorios de episcopi, care au păstorit la Roman vreme de șase veacuri.

Episcopia, odată întemeiată, a ridicat rangul târgului. Cu trecerea anilor, deși a continuat să fie o localitate urbană stimabilă și demnă de tot respectul, Romanul n-a mai avut poziția cheie deținută în Evul Mediu. Dar Episcopia a polarizat pe mai departe atenția, interesul și a atras prețuirea lumii românești prin efervescenta vieții spirituale și prestigiul ierarhilor,

unii străluciți cărturari, alții cu viață sfântă; patru dintre ei au fost canonizați, și mai toți ziditori de vocație. Dacă Romanul nu se mai găsea în centrul constelației urbane a Moldovei, Episcopia, în schimb, a fost mereu la loc de frunte. Biserica și întregul complex episcopal impuneau, cum o fac și azi, prin splendoarea lor arhitecturală, rafinamentul plasticii interioare și atmosfera de sacralitate, ce-și pusese pecetea asupra acestui spațiu. Monumentalitatea își găsea aici sălaș organic cu grația. Se împreunau cele două elemente într-o îmbrățișare tandră, săvârșind bucuria împlinirii creatoare. Biserica rânduiește catedrală, cea care urmasse primei din vremea Mușatinilor începuturilor Moldovei, zidită cu zveltețea tipică lăcașurilor lui Petru Rareș, și-a păstrat, în ciuda modificărilor provocate de trecerea timpului și de cataclisme naturale, silueta de chivot măiastru din piatră. Este nestemat ce străluce cu minunata sa întrupare pe platoul ca o tîpsie din inima Romanului. Episcopii, cei 75, s-au grijit să-i țină vie frumusețea și au păzit-o așa cum se proteguiește lumina ochilor. În jurul catedralei hoiesc celelalte așezăminte ale Episcopiei, care se văd azi și ne încântă privirile. Au fost zidite cutezător și cu simțământul duratei în secolul al XIX-lea de episcopul Melchisedec Ștefănescu, academicianul, corifeul șiragului de episcopi, ce cuprinde nume mari de la Macarie la Dosoftei și Veniamin Costachi.

Toți acești ierarhi, de la întâiul Ioan, la cei doi de azi, Eftimie, decanul de vîrstă al Sinodului, și Ioachim, vrednicul arhiereu vicar, s-au străduit și au reușit să perpetueze duhul semănat aici, la Roman, în urmă cu 600 de ani. Grație lor, precum și preoților, monahilor și monahiilor, credincioșilor, Romanul, prin Episcopia sa, a continuat a fi o cetate de spirit înalt. Pășim pe platoul complexului episcopal și ne trezim într-o

CETATEA ZIDIRILOR

Iașii sunt un oraș incitant. Cetatea e privită, totuși, condescendent, cu superioritate, ba chiar și cu un anume dispreț de unii români. Aceste atitudini se nasc poate din lipsa de respect față de moldoveni, pe care îndeosebi valahii îi socotesc mai înapoiați. Or se știe că urbea Iașului reprezintă expresia sublimată a moldovenismului. În egală măsură, poate și mai mult, Iașul este adorat. Și pe bună dreptate. Adorația se hrănește mult din gloria trecutului. Orașul este o sublimă necropolă a României și depozitar al unor inestimabile zăcăminte spirituale naționale. Asta nu face decât să alimenteze și să întemeieze remarca răutăcioasă a inamicilor din alte părți și cu asupra de măsură a de tractorilor dinlăuntru, că orașul e mort și nimic nu-l poate trezi din adormire. Astfel de judecăți tranșante nu pot fi decât excesive și simplificatoare. Târgul celest, cum l-au alintat unii dintre adoratori, nu a murit și nici nu se va întâmpla degrabă lucrul acesta. Dar e fără tăgadă că însemnătatea lui a scăzut. Centralismul, de care tânărul stat român a avut nevoie vitală mai ales după Unirea cea Mare, a diminuat până aproape la anulare rolul Iașilor și a supradimensionat importanța Bucureștilor. Au perceput asta la timpul respectiv marii intelectuali ai Iașilor. Cei mai mulți au părăsit ca niște marinari puntea unei corăbii care luase apă și se scufunda. Așa au plecat Mihai Ralea, Ionel Teodoreanu, Mihail Sadoveanu. Topârceanu, rămas aici, cânta în clavire soarta târgului, căruia, potrivit zicerii poetului *Baladelor...* „nu-i mai rămăsese decât un

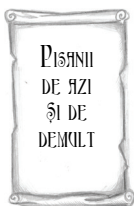

PIȘANI
DE AZI
ȘI DE
DEMULT

drum, cel la Eternitate". Iașii nu că deveniseră prea strâmți ca să-i cuprindă pe corifeii inteligenței românești, ci nu mai dispuneau de mijloacele ce le-ar fi permis acestora dezvoltarea și afirmarea plenară. Dintr-o astfel de pricină marile personalități plecau la București în număr așa de mare. O veritabilă hemoragie de materie cenușie, ce nu avea cum să nu lase urme. Orașul și-a păstrat însă pe mai departe aura de cetate sfântă a românilor și țesutul de centru universitar. Această din urmă dominantă n-a fost estompată nici de industrializarea forțată din anii comunismului, ce încerca să schimbe și profilul orașului și să-l transforme într-unul muncitoresc.

Ceea ce uită cei care judecă cu asprime căderea Iașilor de după Unirea cea Mică, și cu osebire după cea Mare, e faptul că fruntașii moldoveni au consimțit la un sacrificiu în interesul binelui național. Atunci, în 1859, s-a făgăduit Iașilor o soartă mai bună și un tratament aproape egal cu cel al Bucureștilor. Promisiunea a fost uitată repede și nu de puține ori de înșiși ieșenii ajunși în dregătorii înalte. Însă Iașii au rămas, în pofida neajunsurilor generate de subdezvoltare, a mutilărilor de arhitectură suferite în toate timpurile, și mai cu seamă în anii regimului comunist, când clădiri cu valoare de simbol, precum Academia Mihăileană, au fost nemilos dărâmate, un oraș fascinant. Spre deosebire de majoritatea orașelor românești, desfigurate de sistematizarea urbană socialistă, Iașul și-a păstrat, cu toate aceste pierderi nu puține, identitatea și aura de cetate nepereche. Cele mai multe dintre edificiile emblematice sunt în picioare, de la bisericile sale unice, la Palatul Culturii, Biblioteca Fundațiilor, Teatrul Național, Universitate, Primărie, Casa Pogor etc. Pe deasupra, datorită inspirației unor edili din defunctul regim și chiar din cel postdecembrist, câteva

dintre aceste edificii au fost puse și mai bine în valoare prin crearea în jurul lor a unor generoase spații de respirație, ori printr-o iluminare feerică

Pătimirile pe care le au de îndurat multe dintre aceste construcții identitare și de mare preț, adevărate nestemate de arhitectură, par a nu avea însă sfârșit. Cum afirma, cu năduf și disperare, istoricul Ioan Caproșu, poate cel mai profund cunoscător al tezaurului cel vechi al orașului, ființa Iașilor este azi mai amenințată ca niciodată cu pângărirea. Primejdia cea mare vine, după spusa apăsată și îndurerată a lui Ioan Caproșu, de la lansarea ediției a doua a admirabilei cărți *Iașii marilor zidiri*, semnată de Dan Bădărău și de Domnia Sa, de la un dușman mai feroce decât toți cei de până acum, de la **ban**. Zicerea istoricului sună cutremurător. Înclini să-i dai dreptate și te îngrozești la gândul că Iașii ar putea pierde ceea ce au poate cel mai valoros, monumentele. Acestea și amintirea faptelor marilor bărbați ai neamului, care au viețuit aici, i-au adus renumele de **Iașii marilor iubiri**. Datorită splendorii lor și întâmplărilor cărora Iașii le-au fost sălaș, Nicolae Iorga a exclamat că nu trebuie să fie român care în viața lui să nu fi văzut cetatea. Îmi aduc aminte cât de captivat eram de Iași în vremea copilăriei mele de la Fălticeni. Visam să ajung la Iași cum râvnești să pășești în grădinile raiului. Îl admiram fără să-l fi privit, doar din cărți și din poveștile altora. În casa părintească exista un cult pentru Iași. Când am intrat în Iași pentru întâia oară, orașul mi-a tăiat pur și simplu respirația. Era o senzație cu mult mai intensă decât cea încercată atunci când m-am dus de la țară la iarmarocul de Sfântul Ilie din Fălticeni. Iașii erau de-a dreptul copleșitori. Simțeam, aflându-mă în lăuntru lor, că pășisem într-o lume a urieșescului. Magnificența Iașilor mă cufunda într-o emoție ce n-o mai trăisem.